

UDK: [368.8:355.4]+368.172+[368.212+347.515.2](049.32)

Mr Slobodan N. Ilić¹

PRIKAZ SAVETOVANJA

26. BUDVANSKI PRAVNIČKI DANI IZ UGLA PRAVA OSIGURANJA

Savez udruženja pravnika Srbije i Republike Srpske organizovali su 26. savetovanje Budvanski pravnički dani. Savetovanje pravniku održano je u Budvi od 2. do 6. juna 2023. godine sa tradicionalnom temom „Aktuelna pitanja savremenog zakonodavstva i pravosuđa“. U sklopu opšte teme ovogodišnje savetovanje odvijalo se sa podtemama: (1) Promene u pravosudnom zakonodavstvu i sudskoj praksi; (2) Novine u Prednacru građanskog zakonika Republike Srbije; (3) Aktuelna pitanja izvršnog, stečajnog i notarijalnog prava; (4) Evolucija upravnog prava; (5) Inovacije u krivičnom materijalnom i procesnom pravu; (6) Tendencije u razvoju evropskog i ekološkog prava; (7) Usavršavanje radnog i prava socijalnog osiguranja. Sa savetovanja je publikovan zbornik radova, čiji je glavni i odgovorni urednik **prof. dr Miodrag V. Orlić**.

1. Iz zbornika radova najpre su prikazana tri rada, koji su neposredno obrađivali teme iz oblasti prava osiguranja.

1.1. Prof. dr Vladimir Čolović, naučni savetnik u Institutu za uporedno pravo u Beogradu, izložio je rad na temu **Osiguranje ratnih rizika**. Uvodeći čitaoca u temu, autor je izneo da su ga inspirisali ratovi u raznim delovima sveta i dejstva zaostalih bombi i mina iz Drugog svetskog rata, uključujući i aktuelnu intervenciju u Ukrajinu. U istraživanju osiguranja ratnih rizika autor je našao polazište u širem pravnom tumačenju člana 931 Zakona o obligacionim odnosima (ZOO). U tom članu navode se ratne operacije i pobune, s tim što osiguravač nije dužan da naknadi štetu prouzrokovanu ratnim operacijama i pobunama, osim ako je drukčije ugovoreno. U istom članu ZOO osiguravač je dužan da dokaže da je šteta prouzrokovana nekim od navedenih događaja. Iz tog člana autor je izveo pitanje da li ratni rizik treba da bude vezan za ratni sukob ili se ratni rizik može realizovati i posle prestanka ratnog sukoba. U odgovoru na to pitanje autor je precizirao da bi osiguravač u opštim uslovima mogao da predvidi da se ratni rizik osigurava, u kome

¹ Član Predsedništva Udruženja pravniku Srbije

slučaju zaključen ugovor o osiguranju osiguraniku može da obezbedi osiguranje od ratnih rizika. Uz to rezonovanje autor je podsetio da je u vreme stupanja na snagu čl. 931 ZOO (1978. godine) bilo nereavno da se pomišlja na osiguranje ratnih rizika, a da su se u međuvremenu dogodili ratni sukobi na tlu bivše SFRJ, od kojih neki nisu završeni. Navedeno rezonovanje i zaostale bombe i mine iz Drugog svetskog rata bile su povod da se prokomentarišu dva predmeta iz hrvatske sudske prakse. (1) U prvom predmetu iz hrvatske sudske prakse činjenično stanje oličeno je u situaciji kada je na putu aktivirana mina koja potiče iz ratnog sukoba devedesetih godina XX veka, a poginuli je, po osnovu zaposlenja u preduzeću, posle dva meseca od prestanka ratnog dejstva još bio osiguranik po osnovu kolektivnog ugovora o osiguranju. Obrazlažući svoju presudu, najviši sud u Hrvatskoj zasnovao ju je na premisama da se nije radilo o ratnoj šteti, već o nesrećnom slučaju, te da je porodica imala pravo na naknadu po osnovu kolektivnog ugovora o osiguranju. U opštim uslovima osiguravača sa kojim je preduzeće zaključilo kolektivni ugovor o osiguranju, stajalo je da se osiguravač oslobađa svoje obaveze ako je nesrećni slučaj nastao kao posledica ratnih događaja, građanskog rata, revolucije, terorizma itd, u kojima je osiguranik učestvovao. Najviši sud u Hrvatskoj je smatrao da okolnost što je šteta nastala aktiviranjem mine ne daje dovoljno osnova da se radi o ratnoj šteti, bez obzira na to što se šteta dogodila dva meseca posle prestanka ratnih dejstava. U sudskom postupku pred nižim sudovima utvrđeno je da se osiguranik kritičnom prilikom kretao poljskim putem, da nije postavljao mine i da na poljskom putu nije bilo oznaka da se radi o minskom polju, kao i da sve to ne ukazuje na zaključak da je posredi ratna šteta. (2) U drugom sudskom predmetu činjenično stanje ticalo se demontiranja mina zaostalih iz Drugog svetskog rata, i to u okolini Rijeke. Na toj činjeničnoj osnovi autor je izneo mišljenje da je polaganje mina bio ratni rizik, kao i izbacivanje bombi iz aviona. Iz navedenih sudskih predmeta autor je izveo saznanje da hrvatski osiguravači u opštim uslovima osiguranja bez izuzetka isključuju štete od ratnih operacija, odnosno ratnih rizika. Povodom stava hrvatskih opštih uslova osiguranja, autor je postavio pitanje: da li protek vremena briše svojstvo ratnog rizika i da li bi takve štete trebalo da budu uključene u osiguranje, budući da se prema statističkim podacima za takve rizike može lako utvrditi premija? Prema autoru, neujednačena sudska praksa u Hrvatskoj u pogledu ratnog rizika pobuđuje nesigurnost kod građana, koji mogu da osiguraju ili ne osiguraju svoje kuće, stanove i druge nepokretnosti. Dalje istražujući ratne rizike, autor je konstatovao da oni spadaju u rizike koji se mogu preneti na osiguravača, ali samo ako su predviđeni u opštim uslovima osiguranja. Posle toga autor je izložio sledeće konstatacije: prvo, ratni rizici su subjektivni rizici, jer čovek utiče na njihovu realizaciju. Drugo, ratni rizici su promenljivi rizici, s obzirom na to da je veoma teško unapred odrediti obim štete njihovim nastupanjem. Treće, ratni rizici su čisti rizici, budući da imaju efekat u gubitku imovine. Četvrto, ratni rizici mogu da budu opšti i pojedinačni, što znači

da oni pogađaju pojedini objekt ili više pojedinačnih objekata. Autor je podvukao i sledeće karakteristike: da će osigurani slučaj kod ratnog rizika postojati ako je ostvaren rizik pokriven zaključenim ugovorom o osiguranju i ako je pokriveni ratni rizik prouzrokovao gubitak ili oštećenje osiguranog predmeta. Sledilo je izlaganje o graničnim pojmovima sa osiguranjem od ratnog rizika. Autor je pošao od pojma rata. Rat je definisao kao oružani sukob sa međunarodnim obeležjem. Rat kao osiguranjem pokriven rizik, prema ovom autoru, postoji i kad države nisu u zaraćenom odnosu, ali među sobom preduzimaju akte neprijateljstva. Sledeći granični pojam ratnom riziku bio je pojam građanskog rata. Njega je autor odredio kao oružani sukob unutar granica neke države, koji nema velike razmere. Pojam građanskog rata autor je uporedio sa ustankom ili pobunom, s tim što građanski rat ima veće razmere od ustanka ili pobune. U nastavku izlaganja o pojmovima graničnim ratnom riziku na redu je bio pojam revolucije. Za nju je autor precizirao da predstavlja organizovano, naglo i nasilno (uz upotrebu sile) obaranje postojeće vlasti neke države od strane stanovništva te države, kao i zamena jedne vlasti drugom, sa preuzimanjem uprave i kontrolom nad teritorijom i stanovništvom. Jedan od pojmova graničnih ratnom riziku bio je i pojam ustanka. Ustanak je autor definisao kao organizovani oružani otpor uperen protiv postojeće vlasti od strane građana, pa i onda kada je organizovan iz inostranstva. Cilj revolucije i ustanka je isti, podvukao je autor, a to je obaranje postojeće vlasti ili sprečavanje te vlasti da vlada na određenoj teritoriji. Najzad, autor se izjasnio o pojmu pobune. Pobuna predstavlja oružani revolt protiv postojeće vlasti neke države od strane njenih državljana, uz ocenu autora da je teško razlikovati pojam pobune od pojma ustanka, odnosno da pojam pobune ne uključuje akcije stranih državljana. Prelazeći na druge pojmove granične ratnom riziku, s obzirom na sadržaj člana 931 ZOO, autor je prešao na političke rizike. Sa stanovišta prava osiguranja autor je razlikovao dve vrste političkih rizika. Jednu vrstu političkih rizika čine politički nemiri, kao što su štrajk, demonstracija, pobuna, a drugu vrstu predstavljaju mere nadležnih državnih organa, kao što su zabrana izvoza, zabrana ulaska brodova u luku itd. S gledišta osiguranja, podvukao je autor, važno je pažljivo kvalifikovati svaki događaj koji može predstavljati rizik, pa tek za taj događaj vezati posledice. Autor je prešao na istraživanje odnosa između ratnih rizika i terorističkih rizika. Taj odnos sa stanovišta osiguranja suočava se s nizom nepoznanica. Autor je konstatovao da nema modela u osiguranju koji se odnosi na procenu verovatnoće nastanka štete od rizika terorizma, kao što razlozi nacionalne bezbednosti državu sprečavaju da objavljuje detaljne podatke o posledicama terorističkih rizika. Dalje je konstatovao da protiv terorističkih rizika nema preventivnih mera, budući da ponuda osiguranja zavisi od preduzimanja preventivnih mera. Nastavljajući izlaganje u ovom radu, autor je istraživao odnos između katastrofalnih rizika, s jedne strane, i ratnih, političkih i rizika od terorizma, s druge strane. O tom odnosu autor je izložio stanovište da postoji čitav dijapazon različitih modela u osiguranju

u zavisnosti iz koje države dolazi, zatim modeli po fazama itd. Kod katastrofalnih rizika najveći je problem, po tom autoru, što nema mogućnosti da se uspostavi homogena zajednica rizika sa dovoljnim brojem osiguranika na većoj teritoriji. Autor je istraživao kako osiguravač treba da izračuna premiju za ratne rizike, pa je pošao od pojma portfelja osiguranja. Naime, prema autoru, portfelj osiguranja predstavlja skup prava i obaveza po ugovorima o osiguranju u okviru jedne vrste osiguranja, odnosno istih ili srodnih rizika. Drugo ime za portfelj osiguravača jeste kapital tog osiguravača, istakao je autor. Završni aspekt istraživanja ratnih rizika odnosio se na određivanje premije za osiguranje od ratnih rizika. Autor je istakao da se ratni rizici mogu osigurati kao i svi drugi. Zatim se osvrnuo i na aspekte ratnih rizika u osiguranju robe u prevozu. U zaključku tog rada autor je pošao od konstatacije da je pokušao prikazati svu složenost osiguranja od ratnih rizika i opravdati stav osiguravača da se radi o rizicima za koje je teško pružiti osiguravajuće pokriće. Svoju kritiku člana 931 ZOO sveo je na to da taj član reguliše ratne operacije ili pobune. Zakonski izraz za ratne operacije vuče ka ratnim rizicima, a zakonski izraz pobuna ka političkim rizicima. U istom članu i stavu ZOO, naglasio je autor, obuhvaćeni su rizici koji se odnose na rizik od rata i ratne rizike, a mogu se odnositi na demonstracije, proteste i druge događaje direktno povezane s trenutnim političkim okolnostima. Kritiku čl. 931 ZOO autor zaokružuje konstatacijom da takav način regulisanja i stavljanja u isti član ratnih i političkih rizika predstavlja prvu grešku ZOO. Drugu grešku čl. 931 ZOO čini to što nije regulisao obavezu osiguravača da isplati štetu nastupanjem navedenih rizika. Autor je predložio da iz druge greške ZOO proizlazi da treba precizirati tu odredbu. To preciziranje se svodi na sledeće: ako bi osiguravač hteo da stavi navedene rizike u osiguravajuće pokriće, to bi osiguravač mogao da ostvari kroz opšte uslove osiguranja.

1.2. Naučni saradnik u Institutu za uporedno pravo **dr Mirjana Glintić** podnela je rad pod naslovom **Nedostaci dobrovoljnog osiguranja od zemljotresa**. Uvodeći u problematiku osiguranja od zemljotresa, autorka je istakla da su od 70-ih godina XX veka u različitim delovima sveta zabeleženi snažni zemljotresi. Osiguranje od zemljotresa se od tada pokazalo kao rešenje koje je omogućilo da se obešteti osiguranik. Izlažući osnovne karakteristike osiguranja od zemljotresa, navela je da zemljotres spada u prirodne katastrofe. Zemljotres preko šest stepeni Merkalijeve skale ima razorno dejstvo na osiguranim stvarima. Osiguranje od zemljotresa je rasprostranjenije više na zapadnoj hemisferi, nego na azijskom kontinentu. Osiguranje od zemljotresa spada u imovinska osiguranja, gde isplata sume osiguranja omogućava očuvanje vrednosti u onom stanju imovine koje je postojalo pre zemljotresa. Zapaža se da se ugovor o osiguranju od zemljotresa ne pojavljuje kao samostalan predmet osiguranja, već se uvek javlja uz neke osigurane rizike. Autorka je precizirala da se katastrofalni rizici po pravilu pokrivaju ili kao dodatno osiguranje ili je više rizika obuhvaćeno jednom polisom. To se čini stoga što bi razdvajanje rizika povuklo

za sobom previsoke premije za samostalno osiguranje od zemljotresa, pa i veliki obim štete koja nastaje kao posledica ostvarenja osiguranog slučaja zemljotresa. To razmatranje o osnovnim karakteristikama osiguranja od zemljotresa zaokruženo je konstatacijama da polisa pokriva direktan seizmički udar zemljotresa, zatim posledice zemljotresa u vidu požara ili eksplozije, kao i udar delova predmeta ili objekata koje je zemljotres odbacio na osiguranu imovinu. Prelazeći na nedostatke dobrovoljnog osiguranja od zemljotresa, autorka je ukazala na podatak da se premija u Republici Srbiji za osiguranje od zemljotresa kreće godišnje od 50 evra u zavisnosti od područja. Autorka je prešla na izlaganje nedostataka osiguranja od zemljotresa najpre sa stanovišta osiguravača, a zatim sa stanovišta osiguranika. Izlaganje nedostataka dobrovoljnog osiguranja od zemljotresa sa stanovišta osiguravača ukazalo je na sledeće. Osiguravač nije u mogućnosti da ponudi i pruži celokupnu zaštitu od zemljotresa, s obzirom na to da je šteta prevelikog obima. U teoriji ima mišljenja da zemljotres spada u neosigurljive rizike. Da bi osiguravači obezbedili pokriće za rizik od zemljotresa, odnosno za neizvestan događaj, naglasila je autorka, potrebno je identifikovati rizike i premiju vezati za rizike. Poblize je objasnila uslove koje osiguravač mora da obezbedi: prvo, verovatnoću nastanka zemljotresa i obim štete koja se očekuje. Rizik od zemljotresa mora da bude odredljiv, i drugo, mora biti računski odredljivo premiju vezati za svakog potencijalnog kupca ili grupu kupaca. Ta dva uslova kumulativno osiguravač jednostavno ne može da ispuni, pa stoga određenu zgradu osiguravač ne može da osigura, jer je rizična u uslovima zemljotresa. Dalje, porast saznanja u svetu za predviđanje zemljotresa može da opredeli nekog osiguravača da objekte osigura od zemljotresa, odnosno da postoji vrlo mala verovatnoća da će se zemljotres dogoditi unutar roka na koji je zaključen ugovor o osiguranju. Ako se zemljotres ipak dogodi, budući da još ne postoji način da se potpuno i pouzdano zemljotres predvidi, onda se veliki broj osiguranika od zemljotresa, od požara i od eksplozija javlja sa odštetnim zahtevima pred tim osiguravačem, pri čemu ne bivaju razrušene ili opožarene samo zgrade već i uništena infrastruktura naseljenog mesta, grada. Sve to zahteva veliki kapital od osiguravača, podvučeno je u radu. U osiguranju od zemljotresa, uz osiguranje od požara i eksplozije, važnu ulogu igra reosiguranje. Prelazeći na izlaganje nedostataka dobrovoljnog osiguranja od zemljotresa iz ugla osiguranika, potencijalni osiguranici se interesuju za osiguranje od zemljotresa tek kad se zemljotres zaista dogodi. Najpre, nepoznavanje značaja zaključenog ugovora o osiguranju, zanemarivanje ozbiljnosti rizika i preveliko oslanjanje na pomoć države dovodi do toga, u svetu i kod nas, da mali procenat štete nastale usled zemljotresa bude pokriven osiguranjem, istakla je autorka. Potom, osiguranici koji poseduju zaključene ugovore o osiguranju, sa uključenim rizikom zemljotresa, ugovaraju franžize i ne preduzimaju preventivne mere na osiguranim objektima, računajući da će osiguravači obezbediti dovoljna sredstva za pokriće štete od zemljotresa. Najzad, opštine, razvojne kompanije i drugi investitori ne osiguravaju svoje zgrade i druge

objekte, čime daju negativan primer ostalim potencijalnim osiguranicima. Autorka je predložila više načina da se uvede obavezno osiguranje od zemljotresa: tako što bi država osnovala osiguravača za prirodne katastrofe, ili tako što bi učestvovala u premiji, ili tako što bi se pojavila u ulozi osnivača društva za reosiguranje, ili tako što bi osnovala poseban fond kao pravno lice za prirodne katastrofe, ili tako što bi osnovala pul osiguravača ili reosiguravača za prirodne katastrofe itd.

1.3. Grupa autora u sastavu **prof. dr Vladimir Kozar**, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe Univerziteta Privredna akademija u Novom Sadu, **Vladimir Vrhovšek**, sudija Višeg suda u Beogradu, **Sandra Đorđević**, master pravnik, objavila je u zborniku rad pod naslovom **Odgovornost vlasnika i Garantnog fonda za štetu prouzrokovanu neosiguranim vozilom i odgovornost poslodavca za štetu prouzrokovanu radnjama zaposlenog**. Osnovna ideja ovog rada zasnovana je na dobro poznatoj maksimi ugovornog prava da svako odgovara za štetu koju pričinii drugome i ta se odgovornost ogleda u naknadi štete, odnosno u vraćanju oštećene stvari u ono materijalno stanje u kojem se nalazila pre nastanka štete. Prva tema ovog rada tretira posledice propuštanja vlasnika motornog vozila da zaključi ugovor o obaveznom osiguranju od auto-odgovornosti. Te posledice propisane su u članu 91 Zakona o obaveznom osiguranju u saobraćaju (*Službeni glasnik RS*, 55/2009, 78/2011, 101/2011, 93/2012, 7/2013) (dalje u tekstu: Zakon). U članu 91 st. 1 Zakona propisano je, između ostalog, da se šteta prouzrokovana upotrebom motornog vozila, čiji vlasnik nije zaključio ugovor o obaveznom osiguranju, a bio je dužan da se osigura prema odredbama ovog zakona, nadoknađuje u istom obimu i prema istim uslovima kao da je, na dan nastanka štetnog događaja, bio zaključen ugovor o obaveznom osiguranju. Šteta se nadoknađuje iz sredstava Garantnog fonda, koji se osniva radi ekonomske zaštite putnika u javnom prevozu i trećih oštećenih lica, ali samo u slučajevima kada je šteta pričinjena upotrebom neosiguranog ili nepoznatog prevoznog sredstva, kao i u slučaju kada je odgovorno društvo za osiguranje nad kojim je pokrenut stečajni postupak. Po isplati naknade štete regresni zahtev se ostvaruje od vlasnika motornog vozila koji nije zaključio ugovor o obaveznom osiguranju, i to za plaćen iznos naknade štete, kamatu i troškove. Grupa autora istakla je da je pravo na regres koje osiguravač ima prema licu odgovornom za nastalu štetu u osnovi postulirano na subrogaciji, jer osiguravač tako stupa u položaj osiguranika, u obimu koliko je isplatio naknadu iz osiguranja. Grupa autora ukazala je na stav pravne nauke: ispunjenje sa subrogacijom nastaje u slučaju ispunjenja tuđe obaveze, kada je ispunilac sa poveriocem pre ili prilikom ispunjenja ugovorio da ispunjeno potraživanje pređe na njega, sa svim ili nekim sporednim potraživanjima. Po pravilu, solidarni dužnik isplatom celog duga poveriocu ne ispunjava tuđu, nego svoju obavezu iz solidarne obligacije. Grupa autora je zaokružila da prelazak osiguranikovih prava prema odgovornom licu na osiguravača po svojoj pravnoj prirodi predstavlja zakonsku personalnu subrogaciju, a objašnjava se načelom nekumulacije štete. Druga tema ovog rada

bila je osnov odgovornosti štetnika. Štetnik, koji je obavezno osiguran, branio se u parnici time da je osiguravač kod koga je osiguran trebalo da snosi štetu, ali ako je osiguravač pod stečajem, odgovara Garantni fond. Ovo stoga što je Zakonom o obaveznom osiguranju u saobraćaju predviđeno da se sredstva Garantnog fonda koriste za isplatu osigurane sume, odnosno za naknadu štete oštećenim licima, i to prouzrokovane upotrebom motornog vozila ili drugog prevoznog sredstva za koje je zaključen ugovor o obaveznom osiguranju sa društvom za osiguranje nad kojim je pokrenut stečajni postupak. Treća tema tog rada bio je rok zastarelosti za naknadu štete od neosiguranog vozila. ZOO je propisao subjektivni rok zastarelosti, odnosno da potraživanje naknade štete zastareva za tri godine od saznanja za štetu i štetnika, a propisao je i objektivni rok zastarelosti od pet godina računajući od nastanka štete (čl. 376 ZOO). Ako je šteta prouzrokovana krivičnim delom, a za krivično gonjenje je predviđen duži rok zastarelosti, zahtev za naknadu štete prema odgovornom licu zastareva kad istekne vreme određeno za zastarelost krivičnog gonjenja (čl. 377 ZOO). Prema važećem pravnom shvatanju, regresno potraživanje Garantnog fonda prema odgovornom licu takođe zastareva u rokovima iz čl. 376 ZOO ili iz čl. 377 ZOO. Četvrta tema grupe autora tiče se subrogacije i solidarne odgovornosti preduzeća i zaposlenog. Precizirano je da za štetu koju je zaposleni u radu ili u vezi sa radom prouzrokovao trećem licu odgovara preduzeće u kome je zaposleni radio u trenutku prouzrokovanja štete, osim ako dokaže da je u datim okolnostima postupao onako kako je trebalo. Oštećeno lice ima pravo da zahteva naknadu štete i neposredno od radnika koji je štetu prouzrokovao namerno. U tom slučaju odgovornost preduzeća i radnika je solidarna, naglasila je grupa autora. U Zakonu o radu je propisano da je zaposleni, koji je na radu ili u vezi sa radom, namerno ili krajnjom nepažnjom prouzrokovao štetu trećem licu, a koju je naknadio poslodavac, dužan da poslodavcu naknadi iznos isplaćene štete. Grupa autora je tu temu zaokružila konstatacijom da treće lice, koje je pretrpelo štetu prouzrokovanu od zaposlenog na radu ili u vezi sa radom, može da tuži ili samo poslodavca zaposlenog ili poslodavca i zaposlenog.

2. U ovoj tački biće prikazana dva rada iz zbornika. Oni razmatraju teme iz obligacionog prava, koje se, *mutadis mutandis*, mogu primeniti i u pravu osiguranja.

2.1. Iz ugla prava osiguranja pojam opasne stvari asocira na motorno vozilo, a opasna delatnost na upotrebu ili pogon motornog vozila u svakodnevnom saobraćaju. S gledišta prava osiguranja, motorno vozilo i njegova upotreba ili pogon spadaju u najrazvijeniji sistem osiguranja, kako kod nas tako i u svetu. Opasnu stvar i opasnu delatnost, ali ne u smislu motornog vozila (na parkingu, u javnoj garaži i sl.) i njegove upotrebe ili pogona (na parkingu, u javnoj garaži i sl.), **prof. dr Ilija Babić** obradio je u radu kao obligaciono-pravnu temu. Naslov njegovog rada glasi **Odgovornost za štetu od opasne stvari ili delatnosti poverene drugom licu prema ZOO i Prednacrtu građanskog zakonika**. Izlaganje navedene teme sprovedeno je kroz sedam delova. Oni su koncipirani tako da svaki deo pojedinačno predstavlja

obrazloženje za završni predlog izložen u sedmom delu u vidu formulisanog člana 321 Prednacrta građanskog zakonika Republike Srbije. Prvi deo je označen kao opasna stvar i opasna delatnost – izvorna i izvedena odgovornost. U okviru te teme izlaganje je obuhvatilo dve tačke. Jedna tačka se odnosila na opasnu stvar i opasnu delatnost uopšte, a druga se ticala izvorne i izvedene odgovornosti. Druga tema je sadržala četiri tačke. Prva tačka se odnosila na prodaju i razmenu, a druga na službenost, kao i zalogu. Treća tačka je obuhvatila izlaganje o ugovoru o zakupu, a pred kraj te tačke bilo je reči o ugovoru o doživotnom izdržavanju. Četvrta tačka obradila je ugovor o posluži, kao i prekoračenje naloga. Treća tema se odnosila na lice koje je dužno da čuva („nadgleda“) stvar. Četvrta tema bila je posvećena skrivenoj mani opasne stvari ili opasne delatnosti. Peta tema je razmatrala odnos između imaoca i držaoca opasne stvari, odnosno terminološke nedoumice. Šesta tema objasnila je isključenje odgovornosti za štetu, a sedma tema je sadržala obrazloženje primedaba na rešenja u članu 321 Prednacrta građanskog zakonika Republike Srbije. U zaključku je formulisan nadnaslov iznad člana 321 Prednacrta građanskog zakonika Republike Srbije, koji glasi – Poveravanje stvari trećem licu. Predlog člana 321. st. 1 Prednacrta građanskog zakonika Republike Srbije glasio bi: „Umesto imaoca opasne stvari i isto kao on, odgovara i lice koje je ovlašćeno da stvar koristi, odnosno upotrebljava (na primer, imalac prava službenosti, zakupac, poslugoprimac, lice kome je stvar predata na probu), ili je inače dužno da čuva, a nije kod njega na radu (na primer lice kome je stvar predata na osnovu ugovora o delu).“ Član 321 st. 2 Prednacrta građanskog zakonika Republike Srbije glasio bi: „Ali će pored njega odgovarati i imalac stvari ako je šteta proizašla iz neke skrivene mane ili skrivenog svojstva stvari, na koje mu imalac nije skrenuo pažnju.“ Član 321 st. 3 Prednacrta građanskog zakonika Republike Srbije glasio bi: „U tom slučaju odgovorno lice koje je isplatilo naknadu oštećeniku ima pravo da zahteva ceo njen iznos od imaoca opasne stvari.“

2.2. Pored ugovora o osiguranju, koji se zaključuju na rok od jedne godine, na srpskom tržištu osiguranja sve više se zaključuju višegodišnji ugovori o osiguranju, bilo iz oblasti obaveznog osiguranja, bilo iz oblasti dobrovoljnog osiguranja. S tim u vezi može da bude od značaja da li su se posle zaključenja ugovora promenile okolnosti i da li su zbog promenjenih okolnosti ugovorne strane zainteresovane za raskid ili za izmenu tog ugovora. Taj obligacionopravni institut razmatrala je u radu doktorand Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu **Ivana Radomirović**. On se *mutadis mutandis* može primeniti i u pravu osiguranja. Ivana Radomirović podnela je rad pod naslovom **Raskid ili izmena ugovora zbog promenjenih okolnosti – aktuelna pitanja**. Autorka je uvela čitaoca navodeći da su ugovorne strane sa načelom pouzdanja pristupile ugovoru. Međutim, događaji i okolnosti mogu da posluže kao razlog da se zahteva izmena ili raskid tog ugovora. U prvom poglavlju institut je razmatran sa stanovišta Opštih uzansi za promet robe, kao pravnog izvora u ranijem pravnom sistemu savezne države. Opšte uzanse za promet robe bile su

u primeni pre 1978. godine, odnosno pre donošenja Zakona o obligacionim odnosima (ZOO). Institut raskida ili izmene ugovora zbog promenjenih okolnosti bio je regulisan u tim uzansama br. 2, 55, 56 i 58. Taj deo izlaganja autorka je zaokružila polemišući sa formulacijama citiranih uzansi. Drugo poglavlje obradilo je taj institut prema ZOO i Prednacrta građanskog zakonika Republike Srbije. Institut raskida ili izmene ugovora zbog promenjenih okolnosti regulisan je u čl. 133–136 ZOO. Te odredbe ZOO istraživala je najpre po pitanju odakle potiču. U tom pogledu navedeno je da vode poreklo iz nemačke i engleske obligacionopravne teorije. Potom je autorka razmatrala komponente tog instituta u zakonima o obligacionim odnosima Crne Gore, Hrvatske, Federacije BiH i Republike Srpske. Završne rečenice tog poglavlja odnosile su se na odredbe Prednacrta građanskog zakonika Republike Srbije. Četvrto poglavlje razmatralo je polje primene pravila o raskidu ili izmeni ugovora zbog promenjenih okolnosti. Polazište je bilo da promenjene okolnosti moraju da nastupe u periodu posle zaključenja ugovora, a pre nego što budu izvršene ugovorne obaveze, iz čega je izvedeno da se ovaj institut odnosi prevashodno na dvostrane ugovora sa odloženim izvršenjem prestacija. Peto poglavlje uzelo je za predmet postupak primene pravila o raskidu ili izmeni ugovora zbog promenjenih okolnosti. U tom poglavlju pošlo se od konstatacije da na sudu treba dokazati da su nastupile promenjene okolnosti. U tom pravcu navedena je presuda Privrednog apelacionog suda iz 2017. godine, citirana u fusnoti, u kojoj tužilac nije dokazao činjenicu da su nastupile promenjene okolnosti, odnosno da sud činjenicu da je postojala svetska ekonomska kriza nije smatrao opštepoznatom činjenicom. To je u referatu bio način da se prigovori odredbama tadašnjeg Zakona o parničnom postupku. Naredna teza u referatu istakla je da su promenjene okolnosti imale za posledicu da je obaveza iz ugovora za jednu ugovornu stranu postala otežana, što je predvideo ZOO. Autorka je podvukla da ZOO ne sadrži formulaciju kako je za jednu ugovornu stranu „preterano otežano“ ispunjenje ugovora, što su predviđale Opšte uzanse za promet robe. Najzad, svrha ugovora je dovedena u vezu s promenjenim okolnostima, odnosno promenjene okolnosti osujetile su nameravani cilj ugovora. U zaključku, autorka je odala priznanje Komisiji za izradu građanskog zakonika Republike Srbije što je regulišući institut raskida ili izmene ugovora zbog promenjenih okolnosti uzela sve ono što je bilo najbolje od Opštih uzansi za promet robe i od ZOO.

3. Iz ugla prava osiguranja može se konstatovati da je dvadeset šesto savetovanje Budvanski pravnički dani tretiralo aktuelne teme. Tradicija je održana i u novim uslovima, uz dobru posetu.